

Quatre poemes de Poeta en Nueva York

Federico García Lorca

Versió catalana i Serendipitat lorquiana

Miquel Llull

Bibliotecari del Golea

DDOOS, 3, març 1931.

Federico García Lorca: Autorretrato

LA BIBLIOTECA DEL GOLEA

Capdepera

2019

Sumari

Oda a Walt Whitman	4
Panorama cec de Nova York	7
Paisatge de la multitud que vomita	9
Nadal al Hudson	11
Versions originals	13
Serendipitat lorquiana	16

APÈNDIXS

1. Pequeño vals vienés	26
2. Take this Waltz	27
3. Vals vienès	28
4. Norma y paraíso de los negros	30
5. Els negres (norma i paradís)	31
6. Norma i paradís dels negres	31
7. Ciudad sin sueño (Nocturno del Brooklyn Bridge)	32
8. Ciutat sense son (Nocturn del Brooklyn Bridge)	34

*Ágora despenada baixaba da lía
cobrindo de violas a montana núa.
F.G.L.*

Oda a Walt Whitman

Per l'East River i el Bronx
els al·lots cantaven mostrant les seves cintures.
Amb la roda, l'oli, el cuiro i el martell
noranta mil miners treien la plata de les roques
i els nins dibuixaven escales i perspectives.

Però cap no s'adormia,
cap no volia ser el riu,
cap no estimava les fulles grans,
cap la llengua blava de la platja.

Per l'East River i el Queensborough
els al·lots lluitaven amb la indústria,
i els jueus venien al faune del riu
la rosa de la circumcisió,
i el cel desembocava pels ponts i les teulades
ramats de bisons empesos pel vent.

Però cap no s'aturava,
cap no volia ser nigul,
cap no cercava les falgueres
ni la roda groga del tamborí.

Quan la lluna surti
les corrioles rodaran per a tombar el cel;
un límit d'agulles encerclarà la memòria
i els baüls se'n duran els que no facin feina.

Nova York de llot,
Nova York de filferro i de mort.
Quin àngel dus ocult a la galta?
Quina veu perfecta dirà les veritats del blat?
Qui el somni terrible de les teves anècdotes tacades?

Ni un sol moment, vell garrit Walt Whitman,
he deixat de veure la teva barba plena de papallones,
ni les teves espatlles de pana gastades per la lluna,

ni les teves cuixes d'Apol·lo virginal,
 ni la teva veu com una columna de cendra;
 ancià bell com la boira
 que gemegaves com un ocell
 amb el sexe travessat per una agulla,
 enemic del sàtir,
 enemic del cep
 i amant dels cossos sota la tosca tela.
 Ni un sol moment, bellesa viril
 que en muntanyes de carbó, anuncis i ferrocarrils,
 somiaves ser un riu i dormir com un riu
 amb aquell camarada que posaria en el teu pit
 un petit dolor d'ignorant lleopard.

Ni un sol moment, Adam de sang, Mascle,
 home tot sol a la mar, vell garrit Walt Whitman,
 perquè pels terrats,
 agrupats als bars,
 sortint en raïms de les clavegueres,
 tremolant entre les cames dels *chauffers*
 o girant a les plataformes de l'absenta,
 els marietes, Walt Whitman, et somiaven.

També aqueix! També! I s'estimben
 sobre la teva barba lluminosa i casta
 rossos del nord, negres de l'arena,
 multituds de crits i gestos,
 com moixos i com les serps,
 els marietes, Walt Whitman, els marietes
 tèrbols de llàgrimes, carn per a fuet,
 bota o mossegada dels domadors.

També aqueix! També! Dits tintats
 apunten a la vorera del somni
 quan l'amic menja la teva poma
 amb un lleu gust de benzina
 i el sol canta pels melics
 dels al·lots que juguen sota els ponts.

Però tu no cercaves els ulls rapinyats,
 ni el pantà obscuríssim on submergeixen els nins,
 ni la saliva gelada,
 ni les voltes ferides com panxa de granot

que duen els marietes en cotxes i terrasses
mentre la lluna els fueiteja per les cantonades del terror.

Tu cercaves un nu que fos com un riu,
bou i somni que ajunti la roda amb l'alga,
pare de la teva agonia, camèlia de la teva mort
i que gemegàs en les flames del teu equador ocult.

Perquè és just que l'home no cerqui el seu delit
en la selva de sang del proper matí.
El cel té platges on evitar la vida
i hi ha cossos que no han de repetir-se a l'aurora.

Agonia, agonia, somni, ferment i somni.
Aquest és el món, amic, agonia, agonia.
Els morts es descomponen sota el rellotge de les ciutats.
La guerra passa plorant amb un milió de rates grises,
els rics donen a les seves estimades
petits moribunds il·luminats
i la vida no és noble, ni bona, ni sagrada.

Pot l'home, si vol, conduir el seu desig
per vena de coral o nu celeste;
demà els amors seran roques i el Temps
una brisa que ve dormida per les branques.

Per això no aixec la veu, vell Walt Whitman,
contra el nin que escriu
nom de nina al seu coixí,
ni contra l'al·lot que es vesteix de núvia
en l'obscuritat de l'armari,
ni contra els solitaris dels casinos
que beuen amb oi l'aigua de la prostitució,
ni contra els homes de mirada verda
que estimen l'home i cremen els seus llavis en silenci.
Però sí contra vosaltres, marietes de les ciutats,
de carn tumefacta i pensament immund.
Mares de llot. Harpies. Enemics sense somni
de l'Amor que reparteix corones d'alegria.

Contra vosaltres sempre, que donau als al·lots
gotes de mort bruta amb amarg verí.
Contra vosaltres sempre,

«Faeries» de Nord-Amèrica,
 «Pájaros» de l'Havana,
 «Jotos» de Mèxic,
 «Sarasas» de Cadis,
 «Apios» de Sevilla,
 «Cancos» de Madrid,
 «Floras» d'Alacant,
 «Adelaidas» de Portugal.

Marietes de tot lo món, assassins de coloms!
 Esclaus de la dona. Cusses dels seus tocadors.
 Oberts a les places amb febre de ventall
 o emboscats en erts paisatges de cicuta.

No hi ha quarter! La mort
 raja dels vostres ulls
 i agrupa flors grises a la vorera del llot.
 Ni hi ha quarter! Alerta!
 Que els confosos, els purs,
 els clàssics, els assenyalats, els suplicants
 us tanquin les portes de la bacanal.

I tu, bell Walt Whitman, dorm a la vorera del Hudson
 amb la barba cap el pol i les mans obertes.
 Argila blana o neu, la teva llengua està cridant
 camarades que vetllin la teva gasela sense cos.

Dorm: no queda res.
 Una dansa de murs remou les praderes
 i Amèrica s'inunda de màquines i de plor.
 Vull que l'aire fort de la nit més fonda
 llevi flors i lletres de l'arc on dorms,
 i un nin negre anunciï als blancs de l'or
 l'arribada del regne de l'espiga.

Panorama cec de Nova York

Si no són els ocells
coberts de cendra,
si no són els gemecs que copegen les finestres del casament,
seran les delicades criatures de l'aire
que ragen la sang nova per l'obscuritat inextingible.
Però no, no són els ocells,
perquè els ocells estan a punt de ser bous.
Poden ser roques blanques amb l'ajuda de la lluna
i són sempre al·lots ferits
abans que els jutges aixequin la tela.

Tots comprenen el dolor que es relaciona amb la mort,
però el vertader dolor no està present a l'esperit.
No és a l'aire ni a la nostra vida
ni en aquestes terrasses plenes de fum.
El vertader dolor que manté despertes les coses
és una petita cremada infinita
en els ulls innocents dels altres sistemes.

Un vestit abandonat pesa tant com les espatlles,
que moltes vegades el cel agrupa en aspres ramats;
i els que morin de part saben en la darrera hora,
que tot rumor serà pedra i tota petjada, fuet.
Nosaltres ignoram que el pensament té ravals
on el filòsof és devorat pels xinesos i les erugues
i alguns nins idiotes han trobat per les cuines
petites oronelles amb crosses
que sabien pronunciar la paraula amor.

No, no són els ocells:
No és un ocell qui expressa la tèrbola febre de llacuna,
ni el neguit d'assassinat que ens oprimeix cada moment,
ni el metàl·lic rumor de suïcidi que ens anima cada matinada:
és una càpsula d'aire on ens fa mal tot lo món,
és un petit espai viu al boig uníson de la llum,
és una escala indefinible on els niguls i les roses obliden
la cridòria xinesa que bull pel desembarcament de la sang.

Jo moltes vegades m'he perdut
per a cercar la cremada que manté despertes les coses
i només he trobat mariners estirats sobre les baranes
i petites criatures del cel enterrades sota la neu.
Però el vertader dolor es trobava en altres places
on els peixos cristal·litzats agonitzaven dins els troncs,
places de cel estrany per a les antigues estàtues il·leses
i per a la tendra intimitat dels volcans.

No hi ha dolor en la veu. Només existeixen les dents,
però dents que callaran aïllades pel ras negre.
No hi ha dolor en la veu. Aquí només existeix la Terra.
La Terra amb les seves portes de sempre
que duen al rubor dels fruits.

Paisatge de la multitud que vomita

(Vespre de Coney Island)

La dona grassa venia al davant
 arrabassant les arrels i banyant el pergamí dels tambors.
 La dona grassa,
 que gira del revés els pops agonitzants.
 La dona grassa, enemiga de la lluna,
 corria pels carrers i els pisos deshabitats
 i deixava pels racons petites calaveres de colom
 i aixecava les fúries dels tiberis dels segles darrers
 i cridava el dimoni del pa pels turons del cel escombrat
 i filtrava una angoixa de llum en les circulacions subterrànies.
 Són els cementeris. Ho sé. Són els cementeris
 i el dolor de les cuines enterrades sota l'arena.
 Són els morts, els faisans i les pomes d'una altra hora
 els que ens empenyen en la gargamella.

Arribaven els rumors de la selva del vòmit
 amb les dones buides, amb nins de cera calenta,
 amb arbres fermentats i cambrers incansables
 que serveixen plats de sal sota les arpes de la saliva.
 Sense remei, fill meu, vomita! No hi ha remei.
 No és el vòmit dels húsars sobre els pits de la prostituta
 ni el vòmit del moix que es va empassar un granot per distracció.
 Són els morts que rapinyen amb les seves mans de terra
 les portes de pedra foguera on es podreixen neules i postres.

La dona grassa venia al davant
 amb la gent dels vaixells i de les tavernes i dels jardins.
 El vòmit remenava delicadament els seus tambors
 entre algunes nines de sang
 que demanaven protecció a la lluna.
 Ai de mi! Ai de mi! Ai de mi!
 Aquesta mirada meva fou meva, però ja no és meva.
 Aquesta mirada que tremola despullada per l'alcohol
 i acomiada vaixells increïbles
 per les anemones dels molls.
 Em defens amb aquesta mirada

que raja de les ones per on l'alba no gosa.
Jo, poeta sense braços, perdut
entre la multitud que vomita,
sense cavall efusiu que talli
les espesses moltes de les meves temples.
Però la dona grassa seguia al davant
i la gent cercava les apotecaries
on el tròpic amarg es fixa.
Només quan hissaren la senyera i arribaren els primers cans
la ciutat sencera s'apilonà a les baranes de l'embarcador.

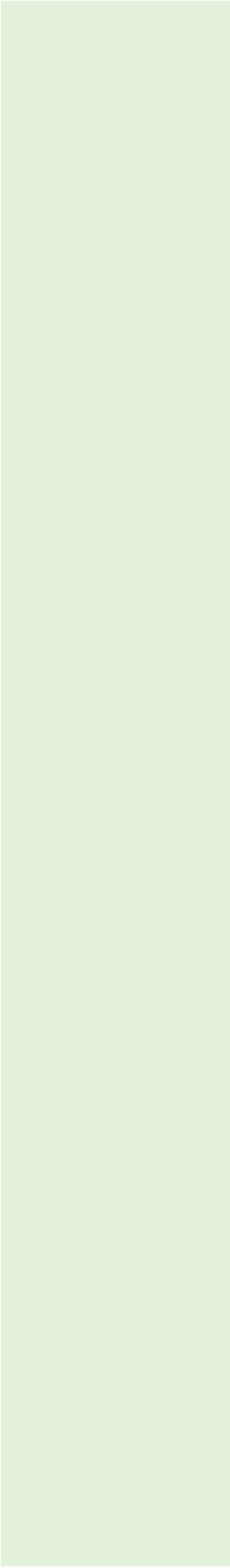
Nadal al Hudson

Aqueixa esponja grisa!
 Aqueix mariner acabat de degollar!
 Aqueix riu gran!
 Aqueix oratge de límits obscurs!
 Aqueix tall, amor, aqueix tall!
 Hi havia els quatre mariners lluitant contra el món.
 Amb el món d'arestes que veuen tots els ulls.
 Amb el món que no es pot recórrer sense cavalls.
 Hi havia un, cent, mil mariners,
 lluitant amb el món de les agudes velocitats,
 sense adonar-se que el món
 es trobava tot sol pel cel.

El món tot sol pel cel tot sol.
 Són els turons de martells i el triomf de l'herba espessa.
 Són els vivíssims formiguers i les monedes en el fang.
 El món tot sol pel cel tot sol
 i l'aire a la sortida de tots els llogarets.

Cantava el cuc el terror de la roda
 i el mariner degollat
 cantava a l'ós d'aigua que l'havia d'estrènyer;
 i tots cantaven al·leluia,
 al·leluia. Cel desert.
 És el mateix, el mateix!, al·leluia.

He passat tota la nit a les bastides dels ravals
 deixant-me la sang per l'escaiola dels projectes,
 ajudant els mariners a recollir les veles esquinçades
 i estic amb les mans buides a la remor de la desembocadura.
 No importa que cada minut
 un nin nou agiti als seus ramets de venes,
 ni que el part de l'escurçó, esclatat sota les branques,
 calmi la set de sang dels que miren el despullat.
 El que importa és això: buit. Món tot sol. Desembocadura.
 Alba no. Faula inerta.
 Només això: Desembocadura.

Oh esponja meva grisa!
Oh coll meu acabat de degollar!
Oh riu gran meu!
Oh brisa meva de límits que no són meus!
Oh tall del meu amor! Oh feridor tall!

Oda a Walt Whitman

Por el East River y el Bronx / los muchachos cantaban enseñando sus cinturas. / Con la rueda, el aceite, el cuero y el martillo / noventa mil mineros sacaban la plata de las rocas / y los niños dibujaban escaleras y perspectivas. // Pero ninguno se dormía, / ninguno quería ser el río, / ninguno amaba las hojas grandes, / ninguno la lengua azul de la playa. // Por el East River y el Queensborough / los muchachos luchaban con la industria, / y los judíos vendían al fauno del río / la rosa de la circuncisión, / y el cielo desembocaba por los puentes y los tejados / manadas de bisontes empujadas por el viento. // Pero ninguno se detenía, / ninguno quería ser nube, / ninguno buscaba los helechos / ni la rueda amarilla del tamboril. / Cuando la luna salga / las poleas rodarán para turbar el cielo; / un límite de agujas cercará la memoria / y los ataúdes se llevarán a los que no trabajan. // Nueva York de cieno, / Nueva York de alambres y de muerte: / ¿Qué ángel llevas oculto en la mejilla? / ¿Qué voz perfecta dirá las verdades del trigo? / ¿Quién el sueño terrible de tus anémonas manchadas? // Ni un solo momento, viejo hermoso Walt Whitman, / he dejado de ver tu barba llena de mariposas, / ni tus hombros de pana gastados por la luna, / ni tus muslos de Apolo virginal, / ni tu voz como una columna de ceniza; / anciano hermoso como la niebla / que gemías igual que un pájaro / con el sexo atravesado por una aguja, / enemigo del sátiro, / enemigo de la vid, / y amante de los cuerpos bajo la burda tela. // Ni un solo momento, hermosura viril / que en montes de carbón, anuncios y ferrocarriles, / soñabas ser un río y dormir como un río / con aquel camarada que pondría en tu pecho / un pequeño dolor de ignorante leopardo. // Ni un solo momento, Adán de sangre, Macho, / hombre solo en el mar, viejo hermoso Walt Whitman, / porque por las azoteas, / agrupados en los bares, / saliendo en racimos de las alcantarillas, / temblando entre las piernas de los *chauffeurs* / o girando en las plataformas del ajeno, / los maricas, Walt Whitman, te señalan. // ¡También ése! ¡También! Y se despeñan / sobre tu barba luminosa y casta / rubios del norte, negros de la arena, / muchedumbres de gritos y ademanes, / como los gatos y como las serpientes, / los maricas, Walt Whitman, los maricas, / turbios de lágrimas, carne para fusta, / bota o mordisco de los domadores. // ¡También ése! ¡También! Dedos teñidos / apuntan a la orilla de tu sueño / cuando el amigo come tu manzana / con un leve sabor de gasolina / y el sol canta por los ombligos / de los muchachos que juegan bajo los puentes. // Pero tú no buscabas los ojos arañados, / ni el pantano oscurísimo donde sumergen a los niños, / ni la saliva helada, / ni las curvas heridas como panza de sapo / que llevan los maricas en coches y terrazas / mientras la luna los azota por las esquinas del terror. // Tú buscabas un desnudo que fuera como un río. / Toro y sueño que junte la rueda con el alga, / padre de tu agonía, camelia de tu muerte / y gimiera en las llamas de tu ecuador oculto. / Porque es justo que el hombre no busque su deleite / en la selva de sangre de la mañana próxima. / El cielo tiene playas donde evitar la vida / y hay cuerpos que no deben repetirse en la aurora. // Agonía, agonía, sueño, fermento y sueño. / Éste es el mundo, amigo, agonía, agonía. / Los muertos se descomponen bajo el reloj de las ciudades. / La guerra pasa llorando con un millón de ratas grises, / los ricos dan a sus queridas / pequeños moribundos iluminados / y la vida no es noble, ni buena, ni sagrada. // Puede el hombre, si quiere, conducir su deseo / por vena de coral o celeste desnudo; / mañana los amores serán rocas y el Tiempo / una brisa que viene dormida por las ramas. // Por eso no levanto mi voz, viejo Walt Whitman, / contra el niño que escribe / nombre de niña en su almohada, / ni contra el muchacho que se viste de novia / en la oscuridad del ropero, / ni contra los solitarios de los casinos / que beben con asco el agua de la prostitución, / ni contra los hombres de mirada verde / que aman al hombre y queman sus labios en silencio. / Pero sí contra vosotros, maricas de las ciudades / de carne tumefacta y pensamiento inmundo. / Madres de lodo. Arpías. Enemigos sin sueño / del Amor que reparte corona de alegría. // Contra vosotros siempre, que dais a, los muchachos / gotas de sucia muerte con amargo veneno. / Contra vosotros siempre, / «Faeries» de Norteamérica, / «Pájaros» de la Habana, / «Jotos» de México, / «Sarasas» de Cádiz, / «Apíos» de Sevilla, / «Cancos» de Madrid, / «Floras» de Alicante, / «Adelaidas» de Portugal. // ¡Maricas de todo el mundo, asesinos de palomas! / Esclavos de la mujer, perras de sus tocadores. / Abiertos en las plazas con fiebre de abanico / o emboscados en yertos paisajes de cicuta. // ¡No haya cuartel! La muerte / mana de vuestros ojos / y agrupa flores grises en la orilla del cieno. / ¡No haya cuartel! ¡Alerta! / Que los confundidos, los puros, / los clásicos, los señalados, los suplicantes, / os cierren las puertas de la bacanal. // Y tú, bello Walt Whitman, duerme a orillas del Hudson / con la barba hacia el polo y las manos abiertas. / Arcilla blanda o nieve, tu lengua está llamando / camaradas que velen tu gacela sin cuerpo. // Duerme: no queda nada. / Una danza de muros agita las pra-

deras / y América se anega de máquinas y llanto. / Quiero que el aire fuerte de la noche más honda / quite flores y letras del arco donde duermes, / y un niño negro anuncie a los blancos del oro / la llegada del reino de la espiga.

Panorama ciego de Nueva York

Si no son los pájaros / cubiertos de ceniza, / si no son los gemidos que golpean las ventanas de la boda, / serán las delicadas criaturas del aire / que manan la sangre nueva por la oscuridad inextinguible. / Pero no, no son los pájaros, / porque los pájaros están a punto de ser bueyes. / Pueden ser rocas blancas con la ayuda de la luna, / y son siempre muchachas heridas / antes de que los jueces levanten la tela. // Todos comprenden el dolor que se relaciona con la muerte, / pero el verdadero dolor no está presente en el espíritu. / No está en el aire ni en nuestra vida / ni en estas terrazas llenas de humo. / El verdadero dolor que mantiene despiertas las cosas / es una pequeña quemadura infinita / en los ojos inocentes de los otros sistemas. // Un traje abandonado pesa tanto en los hombros, / que muchas veces el cielo los agrupa en ásperas manadas; / y las que mueren de parto saben en la última hora, / que todo rumor será piedra y toda huella, latido. / Nosotros ignoramos que el pensamiento tiene arrabales / donde el filósofo es devorado por los chinos y las orugas / y algunos niños idiotas han encontrado por las cocinas / pequeñas golondrinas con muletas / que sabían pronunciar la palabra amor. // No, no son los pájaros: / No es un pájaro el que expresa la turbia fiebre de laguna, / ni el ansia de asesinato que nos oprime cada momento, / ni el metálico rumor de suicidio que nos anima cada madrugada: / es una cápsula de aire donde nos duele todo el mundo, / es un pequeño espacio vivo al loco unisón de la luz, / es una escala indefinible donde las nubes y rosas olvidan / el griterío chino que bulle por el desembarcadero de la sangre. / Yo muchas veces me he perdido / para buscar la quemadura que mantiene despiertas las cosas / y sólo he encontrado marineros echados sobre las barandillas / y pequeñas criaturas del cielo enterradas bajo la nieve. / Pero el verdadero dolor estaba en otras plazas / donde los peces cristalizados agonizaban dentro de los troncos, / plazas del cielo extraño para las antiguas estatuas ilesas / y para la tierna intimidad de los volcanes. // No hay dolor en la voz. Sólo existen los dientes, / pero dientes que callarán aislados por el raso negro. / No hay dolor en la voz. Aquí sólo existe la Tierra. / La tierra con sus puertas de siempre / que llevan al rubor de los frutos.

Paisaje de la multitud que vomita

(Anochecer de Coney Island)

La mujer gorda venía delante / arrancando las raíces y mojando el pergamino de los tambores. / La mujer gorda / que vuelve del revés los pulpos agonizantes. / La mujer gorda, enemiga de la luna, / corría por las calles y los pisos deshabitados / y dejaba por los rincones pequeñas calaveras de paloma / y levantaba las furias de los banquetes de los siglos últimos / y llamaba al demonio del pan por las colinas del cielo barrido / y filtraba un ansia de luz en las circulaciones subterráneas. / Son los cementerios. Lo sé. Son los cementerios / y el dolor de las cocinas enterradas bajo la arena. / Son los muertos, los faisanes y las manzanas de otra hora / los que nos empujan en la garganta. // Llegaban los rumores de la selva del vómito / con las mujeres vacías, con niños de cera caliente, / con árboles fermentados y camareros incansables / que sirven platos de sal bajo las arpas de la saliva. / Sin remedio, hijo mío, ¡vomita! No hay remedio. / No es el vómito de los húsares sobre los pechos de la prostituta, / ni el vómito del gato que se tragó una rana por descuido. / Son los muertos que arañan con sus manos de tierra / las puertas de pedernal donde se pudren nublos y postres. // La mujer gorda venía delante / con las gentes de los barcos, de las tabernas y de los jardines. / El vómito agitaba delicadamente sus tambores / entre algunas niñas de sangre / que pedían protección a la luna. / ¡Ay de mí! ¡Ay de mí! ¡Ay de mí! / Esta mirada mía fue mía, pero ya no es mía. / Esta mirada que tiembla desnuda por el alcohol / y despide barcos increíbles / por las anémonas de los muelles. / Me defiende con esta mirada / que mana de las ondas por donde el alba no se atreve yo. / Yo poeta sin brazos, perdido / entre la multitud que vomita, / sin caballo efusivo que corte / los espesos musgos de mis sienes. / Pero la mujer gorda seguía delante / y la gente buscaba las farmacias / donde el amargo trópico se fija. / Sólo cuando izaron la bandera y llegaron los primeros canes / la ciudad entera se agolpó en las barandillas del embarcadero.

Navidad en el Hudson

¡Esa esponja gris! / ¡Ese marinero recién degollado! / ¡Ese río grande! / ¡Esa brisa de límites oscuros! / ¡Ese filo, amor, ese filo! / Estaban los cuatro marineros luchando con el mundo. / Con el mundo de aristas que ven todos los ojos. / Con el mundo que no se puede recorrer sin caballos. / Estaban uno, cien, mil marineros, / luchando con el mundo de las agudas velocidades, / sin enterarse de que el mundo / estaba solo por el cielo. // El mundo solo por el cielo solo. / Son las colinas de martillos y el triunfo de la hierba espesa. / Son los vivísimos hormigueros y las monedas en el fango. / El mundo solo por el cielo solo / y el aire a la salida de todas las aldeas. // Cantaba la lombriz el terror de la rueda / y el marinero degollado / cantaba el oso de agua que lo había de estrechar / y todos cantaban aleluya / aleluya. Cielo desierto. / Es lo mismo, ¡lo mismo!, aleluya. // He pasado toda la noche en los andamios de los arrabales / dejándome la sangre por la escayola de los proyectos, / ayudando a los marineros a recoger las velas desgarradas / y estoy con las manos vacías en el rumor de la desembocadura. / No importa que cada minuto / un niño nuevo agite sus ramitos de venas / ni que el parto de la víbora, desatado bajo las ramas, / calme la sed de sangre de los que miran el desnudo. / Lo que importa es esto: hueco. Mundo solo. Desembocadura. / Alba no. Fábula inerte. / Sólo esto: Desembocadura. / ¡Oh esponja mía gris! / ¡Oh cuello mío recién degollado! / ¡Oh río grande mío! / ¡Oh brisa mía de límites que no son míos! / ¡Oh filo de mi amor! ¡Oh hiriente filo!

Serendipitat lorquiana

Entre el 2006 i el 2009 vaig fer un programa per a Capdepera Ràdio i SiS Ràdio que, evidentment, es titulava *La Biblioteca del Golea*. Es tractava de triar cinc o sis poemes d'un llibre de poesia i també unes cinc o sis cançons, i després fer una cosa tan senzilla com llegir els poemes i intercalarlos amb les cançons. Foren un total de 103 llibres els que passaren pel programa i, com podeu suposar, hi va haver de tot, però sempre –o gairebé sempre– poesia.

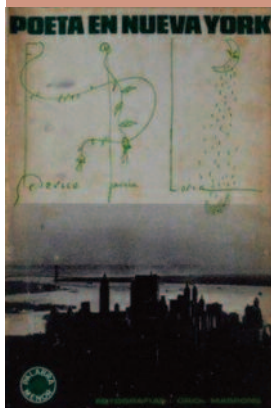
Molts dels autors escollits eren catalans, però hi havia una gran representació de la poesia mundial, ja que la traducció de poesia és una cosa que, per sort, es continua fent i, esperem, de cada vegada més, i més, precisament, per tal de preservar un valor global, com és la diversitat.

Però em vaig trobar amb un problema, petit o gran, segons com es miri, i és que no vaig localitzar versions catalanes d'alguns dels poetes que hi volia incloure, la majoria d'ells, evidentment, eren espanyols, o si més no d'expressió espanyola. Algú em va dir que els podia dir en espanyol, però jo no m'hi veia del tot. Sí, ja ho sé, la relació entre la cultura espanyola i la catalana és, com a mínim, problemàtica a causa de la situació política i colonial, però d'això ja en parlaré més endavant o potser en una altra ocasió.

Vaig prendre la decisió de fer jo mateix les versions catalanes per tal de tirar endavant amb els programes i que hi tenguessin cabuda els autors que pensava que hi havien de ser per una o altra qüestió, encara que sempre amb el benentès que eren poetes que m'agradaven i que, per tant, en algun moment determinat de la meua vida m'hauria agradat *escriure* els seus poemes. I així ho vaig fer amb poemes de Blas de Otero, Dulce Díaz Marrero, Eduardo Haro Ibars, Virgilio Piñera, Miguel Hernández i alguns més. Sens dubte, però, el que més em va impressionar va ser versionar els quatre poemes que el lector ha llegit abans, tots ells de *Poeta en Nueva York* de Federico García Lorca.

* * *

Aquest llibre el vaig llegir per primera vegada el 1976 en una edició de Lumen amb fotografies d'Oriol Maspons, i ja des d'aquell moment es va

convertir en tot un mite per mi, de tal manera que reconec que per mi García Lorca és *Poeta en Nueva York*. No entraré de cap de les maneres a fer una valoració de l'obra de Lorca, ni la teatral ni la poètica, però com dic, aquest llibre per mi té una importància capital. Evidentment, no tenc les claus per explicar-ho, perquè, com sol passar moltes vegades, aquestes coses són personals i intransferibles.

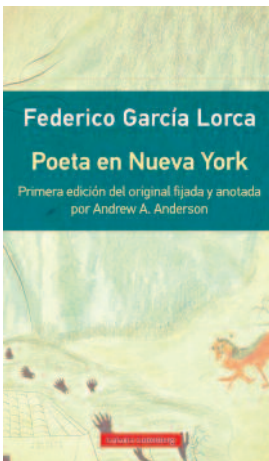
De fet, no va ser fins uns anys després que em vaig assabentar que l'edició de Lumen no era en realitat completa. Això sí, anava acompanyada dels texts que Lorca va llegir en forma de conferència-lectura poètica el 16 de desembre de 1932 a l'hotel Ritz de Barcelona, convidat per Conferència Club, una mena d'associació sota l'auspici de Cambó.

És clar que tampoc no sabia que la publicació d'aquest llibre havia tengut una història difícil i estremidora i que, en realitat, la seva edició prínceps estava publicada a Nova York, a l'editorial Norton, el maig de 1940 en versió bilingüe i traduïda per Rolfe Humphries. Poques setmanes després sortiria a Mèxic, a l'editorial republicana Séneca dirigida per Bergamín, la primera edició en espanyol, amb un poema de Machado i un pròleg del mateix Bergamín.

El llibre estava escrit entre 1929 i 1930, però fins el juliol de 1936 l'autor no es decideix a publicar-lo. Per què? L'entrega a l'editor, el mateix Bergamín, poc abans d'anar a Granada el juliol de 1936, d'on, com tots sabem, mai no sortirà ni viu ni mort. El manuscrit en realitat no és complet, però hi ha indicacions d'on trobar els poemes que falten i també quin tipus d'il·lustracions havia de dur. Perquè *Poeta en Nueva York* era, i és, un llibre il·lustrat amb fotografies. La mort del poeta i la guerra civil desbarataren aquesta edició. Però sobre aquest manuscrit perdut es varen poder fer les dues edicions de 1940 esmentades abans, tot i que sense les fotografies i sense alguns dels poemes que l'autor volia incloure, com «Amantes asesinados por una perdiz» que, publicat a la revista *DDOOS* de Valladolid, eren introbables des de Nova York o des de Mèxic.

Aquesta primera edició nord-americana té alguns problemes greus, sembla, ja que el traductor, a més de no saber molt d'espanyol, confessa que no li agraden gaire els poemes, massa influenciats pel surrealisme, segons ell mateix ens diu. Però també té una virtut i és que respecta, en la seva versió en espanyol, l'original que va entregar Lorca, sense fer canvis ni afegir una puntuació que el poeta no emprava segons les normes gramaticals, sinó que ho feia a la seva manera. L'edició mexicana ja és una altra cosa i està feta amb uns criteris editorials diferents. Per tant, malgrat els seus «defectes», l'edició de Norton s'ha de considerar l'edició prínceps, com dèiem.

* * *

Com expliquen les diverses edicions del llibre, hi faltaven alguns poemes, entre els quals l'esmentat abans «Amantes asesinados por una perdiz», que curiosament jo ja havia llegit sense saber que s'havia d'haver inclòs a *Poeta en Nueva York*. Com que aquest no és un treball d'investigació, només he consultat les edicions que tenc a la meva biblioteca. La de Càtedra inclou aquest poema i un intent d'il·lustrar el llibre segons les indicacions de l'autor. En canvi, les obres completes de Galaxia Gutenberg col·loquen aquest poema a la secció de poemes en prosa. Finalment es va trobar, després de moltes peripècies, el manuscrit que havia donat Lorca a Bergamín, sobre el qual s'ha pogut fer l'edició *definitiva* del llibre, publicat a Galaxia Gutenberg el 2013 sota la responsabilitat d'Andrew W. Anderson.

Però el 1984 algú em va regalar el llibre *Tres revistas vallisoletanas de vanguardia* o potser el vaig comprar a la llibreria de Pepe Relieve, un oasi plurinacional al cor de la Castella monolingüe i supremacista, on els catalans de mena republicana hi érem benvinguts, potser en remembrança de la vella Castella comunera i republicana que va ser, no ho oblidem, la primera a revoltar-se contra la monarquia hispànica. Des de la seva modestia gens impostada, Pepe Relieve era una d'aquestes persones que fan gran una ciutat i una cultura; des de llavors Pepe Relieve és Valladolid per a mi i el meu respecte i la meva estimació per la ciutat castellana són *immensus*. Bé, idò, aquest poema de Lorca hi va sortir publicat en el número 3, i final, de DDOOSS del març de 1931.

En Pepe no només venia llibres, també en regalava i encara guard els Pliegos de Cordel Valisoletanos que em va donar dins una carpeta, on, per a sorpresa meua, hi havia poemes de Pere Quart, Salvador Espriu i Celso Emilio Ferreiro en versió original i sense traducció, com a volent dir: «Ei, que no és tan complicat això de la plurinacionalitat!».

Pepe Relieve a la porta de la seva llibreria.

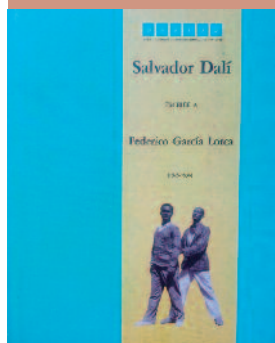
Evidentment, em va parlar molt de Justo Alejo (1936-1979), un poeta del qual he gaudit en moltes èpoques de la meua vida, i entre els seus regals hi havia un Pliegos de Cordel Sayagueses on es pot llegir el seu

«TESTAMENTO»:
 Cuando me muera
 llevadme al campo;
 meted mi cuerpo
 bajo del árbol
 o de la espiga.
 Llenaos de fiesta;
 dadme un abrazo.
 Jamás campanas
 (copio a Machado).
 Nunca paredes.
 Dejadme abierto
 bajo los cielos,
 bajo el tejado
 de los trigales;
 junto a los troncos
 de los regatos.
 No digáis nada
 cuando me muera.
 ¡Llevadme al campo!

A més, en aquestes revistes: *Meseta*, *DDOOSS* i *A la nueva ventura*, hi havia poemes dels meus admirats compatriotes canaris Ramón Ferial, Domingo López Torres i Emeterio Gutiérrez Albelo, alguns dels quals jo ja havia versionat en català i n'havia parlat molt als qui m'havien volgut escoltar. Per això, i moltes altres coses, la Llibreria Relieve, a Cánovas del Castillo, a Valladolid, era un dels llocs que he visitat amb il·lusió al llarg de la meua vida, encara que sé que ja no ho podré tornar a fer mai més (o sí?).

* * *

Molts diuen que aquest llibre, *Poeta en Nueva York*, és com una mena de resposta a l'animadversió que Lorca havia rebut pel seu *Romancero gitano*, llibre, per altra banda, que havia tengut un gran èxit de crítica i de públic, però que havia desagradat als seus amics surrealistes, especialment Buñuel i Dalí. L'ombra de Dalí és allargada, com ho són els seus objectes blans i, sens dubte, la seva presència plana sobre aquests poemes *immensus* de Lorca. Aquesta relació Dalí-Lorca, d'amistat i amor, ja ha estat molt

estudiada i, a més, no és l'objecte d'aquest text, però sens dubte no es pot parlar d'un sense parlar de l'altre. Lorca ja havia escrit la seva «Oda a Salvador Dalí» i Dalí poc després va escriure i publicar a *L'Amic de les Arts* el seu «Sant Sebastià» dedicat a Lorca. Alguns ja han analitzat aquests texts i hi han vist moltes coses i molts missatges entre ells, però també és cert que hi ha missatges que no cal analitzar perquè són ben directes.

Quan Lorca rep a Granada el «Sant Sebastià», li escriu a Sebastià Gasch: «Es uno de los más intensos poemas que pueden leerse. En este muchacho está, a mi juicio, la mayor gloria de la *Cataluña eterna*. Yo estoy preparando un estudio sobre él, que usted traducirá al catalán, si quiere, y lo publicaré antes en ese idioma» (Gibson 1999:183-184).

Per altra banda, Dalí li diu en una carta a Lorca: «Tu tienes que ser el primer poeta nuevo; yo creo que no hay; Breton es *muy* inteligente, cada día mas quizas, pero no sirve para la poesia». (Gibson 1999:189).

També és cert que hi ha *Un chien andalou*.

Després vendrà la distància i el silenci entre ells, però l'ombra de Lorca planarà al llarg de tota la llarga de vida de Dalí i, potser, l'ombra de Dalí al llarg de la curta vida de Lorca. Com tots sabem, el poeta serà assassinat a la seva Granada l'agost de 1936. Dalí ja havia encetat la seva carrera financera i el 1940 es passeja tranquil·lament per la Catalunya ocupada i per Madrid, capital feixista en aquell moment, camí de Lisboa, des d'on partirà a fer definitivament les amèriques. El 1974 el dictador li concedirà la creació de la seva Casa-Museu i el pintor li regalarà *Natura morta al clar de lluna*, un quadre de 1926 on surt, oh, no!, un retrat de Lorca.

El poeta encara està sota terra en un lloc desconegut. El pintor té una cripta i, finalment, va fer testament a favor del règim monàrquic i gran part de la seva obra es troba exposada en un lloc que du per nom Reina Sofia, com també ho és aquest quadre que va regalar al dictador.

Els moderats republicans són exterminats per *perillosus*; els imitadors de revolucionaris són aollits pels règims autoritaris i passen a formar part dels seus negocis. Els revolucionaris de saló arriben a acords amb la Hisenda Reial per a continuar tranquils els seus negocis des de la terra o des de l'ultratomba, però no poden evitar que la sevícia moral que han escampat per tot arreu els persegueixi més enllà de la vida i de la mort.

* * *

Poeta en Nueva York, a més, és un llibre que no només ha tocat la fibra a personatges com Dalí, sinó que la seva influència a la poesia mundial ha estat enorme i, per tant, també a la nord-americana. Les referències a Lorca són moltes i jo només n'exposaré un parell que ara mateix tenc a mà.

Allen Ginsberg, l'autor de *Howl*, li demana «and you, García Lorca, what were you doing down by the watermelons?», en un poema, «A Supermarket

in California», on les reminiscències de la «Oda a Walt Whitman» ressonen amb força.

Fins i tot Bukowski sap que «Lorca shot in the road by Spanish / troops».

I Robert Creeley, un poeta que va lligar Mallorca a la Beat Generation amb la *Black Mountain Review*, va escriure aquest poema:

After Lorca

(For M. Martí)

The church is a business, and the rich
are the business men.

When they pull on the bells, the
poor come piling in and when a poor man dies, he has a wooden
cross, and they rush through the ceremony.

But when a rich man dies, they
drag out the Sacrament
and a golden Cross, and go *doucement, doucement*
to the cemetery.

And the poor love it
and think it's crazy.

Després de Lorca (per a M. Martí)

L'església és un negoci, i els rics / són els homes de negocis. / Quan ells toquen les campanes, els / pobres venen apilonant-se dedins i quan un home pobre mor, té una creu / de fusta, i fan precipitadament la cerimònia. // Però quan un home ric mor, ells / allarguen el sagrament / i una creu d'or, i van *doucement, doucement* / cap al cementeri. // I al pobre li agrada / i pensa que és un disbarat.

Gary Snyder, un dels poetes més representatius de la Generació Beat, al seu assaig «The New Wind», publicat primer en japonès el 1960 i en anglès el 1984, entre els poetes que reconeix que han influenciat la seva poesia i la dels seus companys, cita a Walt Whitman, a William Carlos Williams, a Antonin Artaud, Brech, Pound... i «the poetry in Spanish of Rafael Alberti and Federico García Lorca (**especially!**)».

El llibreter, editor i gran poeta de la Generació Beat Lawrence Ferlinghetti, en el darrer poema del seu llibre *A Coney Island of the Mind*, entre moltes referències a autors i personatges, en fa una d'explícita al teatre de Lorca i diu: «and Yerma / with her blind breasts under her dress».

Finalment, potser el cas més paradigmàtic és el de Leonard Cohen, el qual el 1949 va comprar de segona mà i va llegir l'edició de Norton de

Poeta en Nueva York, encara que cal dir que el 1955 se'n va fer una altra versió anglesa de Ben Belitt a l'editorial Grove, que potser és millor. Sigui com sigui, la poesia de Cohen està amarada d'aquesta atmosfera lorquiana i, encara que sembli una llegenda, és ben cert que Cohen li va posar de nom Lorca a la seva primera filla. El 2007 encara se'n farà una altra versió anglesa de Pablo Medina i Mark Statman, a la mateixa editorial Grove.

* * *

El 1986 es va publicar un disc, *Poetas en Nueva York*, en homenatge a Lorca. Tot eren versions fetes sobre els poemes d'aquest llibre que avui ens ocupa. És un disc, no cal dir-ho, extraordinari, en el qual es canten els poemes en molts d'idiomes, entre els quals l'anglès, l'italià, el grec, l'espanyol, l'hebreu, l'alemany, el portuguès i, com veurem, també el català. Entre els intèrprets hi ha Angelo Branduardi, Moustaki, Donovan, Paco de Lucía..., i Leonard Cohen hi interpreta la seva versió de «Pequeño vals vienés» que ell converteix en «Take this Waltz», que el 1988 inclourà al seu disc *I'm your man*.

A la contracoberta del disc hi ha un escrit del biògraf de Lorca, i també de Dalí i de Machado, Ian Gibson, on diu una frase que crec que cal destacar: «Lorca, según todos los que tuvieron la suerte de conocerle, era superior a su obra literaria, aún siendo ésta de rara calidad».

Vegeu a [1] i [2] l'original de Lorca i la versió que en va fer Cohen. A més, el 2006 es va publicar el disc *Jorcx interpreta Cohen*, on 14 poemes i cançons de Cohen són adaptades al català. Entre aquestes cançons evidentment hi havia «Valset vienés», que és el «Pequeño vals vienés» i també «Take this Waltz». Malgrat que la versió catalana està feta sobre la versió anglesa de Cohen, és Lorca en català. Vegeu [3].

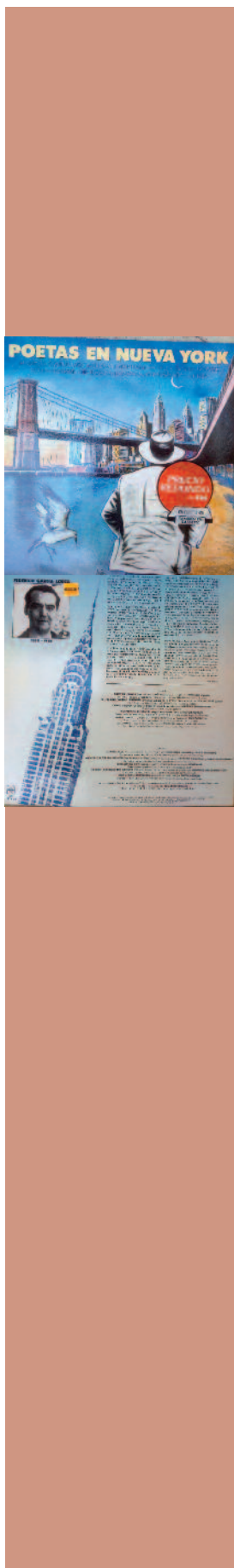
* * *

Ara bé, Jorcx no va ser el primer a adaptar Lorca al català. Al disc que esmentàvem abans del 1986, hi ha una cançó de Lluís Llach titulada «Els negres (norma i paradís)», que es correspon al cinquè poema del llibre titulat en la seva versió original «Norma y paraíso de los negros». Vegeu [4] i [5].

Uns anys després, el 1993, és el poeta de *Livius diamant*, Salvador Jàfer, inclòs al programa *La Biblioteca del Golea*, el que versiona aquest mateix poema i també «Ciutat sense son». Vegeu [6], [7] i [8].

* * *

Però, per desgràcia, no hi ha cap versió completa de *Poeta en Nueva York* en català.

Ara bé, evidentment no podia ser altre que Lluís Llach el primer a adaptar, a versionar, Lorca i el seu *Poeta en Nueva York* al català al mateix moment que ho va fer Cohen a l'anglès i, per tant, que en quedi constància en aquest text que pretén, senzillament, esbombar la importància d'aquest llibre en la poesia mundial.

Per això es fa necessari fer-se una pregunta cruel i, supòs, també de resposta cruel. Per què mai es va traduir al català? I encara més, per què la poesia catalana ha pogut prescindir d'incorporar aquest llibre en la seva llengua?

Lorca, com s'ha vist, no tenia cap mania de publicar texts en versió catalana, durant uns anys va estar molt imbricat amb la cultura catalana i, encara que s'equivocà amb Dalí, creia en la Catalunya Eterna i la veia, des d'Andalusia estant, com un far que no es podia obviar.

He dit que es va equivocar amb Dalí, i ho deia perquè Dalí, vist el que hem vist, el que en realitat representa és la Catalunya eternament esclava que alguns catalans ens hem proposat d'enfonsar del tot i d'enviar al baül dels records, però un baül molt ben tancat amb pany i forrellat.

Els catalans, si una cosa podem, sense demanar permís a ningú i sense esperar-lo, és ser esperits lliures, i els esperits lliures necessiten aquest llibre de Lorca i, talment com ho han fet molts de poetes nord-americans, l'hauríem de posar com a llibre de capçalera per tal de sobreviure a les llargues nits d'hivern i d'estiu nuclear que ens ha tocat de tenir.

Mentrestant, jo, evidentment, em qued amb la versió de Lumen, perquè, a més, des que he abraçat definitivament la fe espiritista dels meus re-repa-drins, puc escoltar de tant en tant, quan vull, la veu de Lorca que, oh, sorpresa!, diu en català aquestes paraules plenes de clarividència i de seny:

I tanmateix, allò vertaderament salvatge i frenètic no és Harlem. Hi ha un baf humà, crits infantils, i hi ha llars i hi ha herbes i dolor que té consol i ferida que té dolç embenat.

Allò impressionant, per fred, per cruel, és Wall Street. Arriba l'or en rius des de totes parts del món i la mort arriba amb ell. A cap altre lloc com allà se sent l'absència de l'esperit; ramats d'homes que no poden passar del tres i ramats d'homes que no poden passar del sis, menyspreu de la ciència pura i valor demoníac del present.

I allò terrible és que tota la multitud que ho omple creu que el món serà sempre igual i que el seu deure consisteix a moure aquella gran màquina nit i dia i sempre.

Jo vaig tenir la sort de veure amb els meus ulls el darrer crac en què es varen perdre diversos bilions de dòlars, un veritable avalot de doblers mort que es precipitava a la mar i mai, entre diversos suïcides, persones histèriques i grups d'acubats, he sentit la impressió de la mort real, la mort sense esperança, la mort que és podridura i res

més, com en aquell instant, perquè era un espectacle terrible però sense grandesa. I jo que som d'un país on, com diu el gran poeta Unamuno, «puja en la nit la terra al cel», sentia com una ànsia divina de bombardejar tot aquell congost d'ombra per on les ambulàncies se'n portaven els suïcides amb les mans plenes d'anells.

Per això jo vaig posar allà aquesta dansa de la mort. La carassa típica africana, mort vertaderament morta, sense àngels ni resurrecció. Mort allunyada de tot esperit, bàrbara i primitiva com els Estats Units, que no han lluitat ni lluitaran pel cel.

És cert que no sabem, ni jo ni J.V. Foix, ni Josep M. de Sagarra, ni molt menys els futurs espies Carlos Sentís i Ignacio Agustí (Gibson 2011), qui és aquest jove efeminat amb sabates vermelles que cada vespre fa arribar tard Lorca a la conferència, però malgrat tot esperam contents i, a vegades, en silenci. I ho feim perquè sabem que tot això que passarà a continuació del *nostru* somni, serà important i que segurament ens canviarà la vida una vegada i una altra.

* * *

Perquè aquest llibre és, entre moltes altres coses, un llibre molt actual per anticapitalista, i ens assenyala un camí a seguir on la llibertat és la bandera negra contra totes les opressions i contra tots els mals, on l'amor és la brúixola que ens assenyala un nord, o un sud, on tal vegada podrem arribar després de tota aquesta existència contra-natura que hem hagut de suportar.

Per això, i molt més, Lorca per als catalans no és, o no hauria de ser, *només* un poeta assassinat per les tropes, que ho és; Lorca per *noltrus*, és, o hauria de ser, l'autor d'un dels llibres més commovedors i lúcids del segle XX, hauria de ser i és l'autor de *Poeta en Nueva York*.

Miquel Llull

Bibliotecari del Golea

BIBLIOGRAFIA

- DALÍ, Salvador (1995). *L'alliberament dels dits. Obra Catalana Completa*. Barcelona: Quaderns Crema.
- «Federico García Lorca. Vida» (1998). *Poesia. Revista ilustrada de informació poètica*. [edició de Gonzalo Armero].
- GARCÍA LORCA, Federico (1976). *Poeta en Nueva York* [amb fotografies d'Oriol Maspons]. Barcelona: Lumen.
- GARCÍA LORCA, Federico (1988). *Poeta en Nueva York* [edició de María Clemencia Millán]. Madrid: Cátedra.
- GARCÍA LORCA, Federico (1996). *Poesía. Obras Completas I* [edició de Miguel García Posada]. Barcelona: Galaxia Gutenberg.
- GIBSON, Ian (1999). *Lorca-Dalí. El amor que no pudo ser*. Barcelona: Plaza & Janés.
- GIBSON, Ian (2011). *Federico García Lorca*. Barcelona: Crítica.
- «Salvador Dalí escribe a Federico García Lorca». (1987). *Poesia. Revista ilustrada de información poética*. [edició de Rafael Santos Torroella].

NOTA FINAL

Finalment la serendipitat m'ha portat a arregar el que he trobat de *Poeta en Nueva York* en català, perquè, com a mínim, en català també hi ha els *Seis poemas galegos* versionats per Ricard Salvat el 1974, i també m'ha portat a altres llocs i paisatges que no m'imaginava. Ara bé, aquest no és un treball d'investigació, com pens que ja he dit més amunt i, per tant, no es pot descartar de cap de les maneres que moltes de les afirmacions que faig al meu text no siguin veritat i es basin en la ignorància.

Malgrat tot vull córrer aquest risc, perquè la pretensió de llegir Lorca, especialment aquest llibre seu, en català és, més que un desig, una necessitat.

D'altra banda, estic molt d'acord amb Pep Tosar, el qual parlant del seu espectacle *Federico García*, va dir aquestes paraules: «Jo faig l'espectacle perquè el teatre és el meu món professional i hi porto aquelles coses que signifiquen algunes coses per mi. No crec que sigui necessari reivindicar Lorca si bé és cert que l'any que ve farà 80 anys que va morir i estem mig convocats a presentar *Federico García* a Berlín i a Corea del Sud. I que nosaltres sapiguem aquí de moment no es farà res... Però posats a reivindicar, potser hauríem de reivindicar la decència. I reivindic-la a través d'ell, però reivindicar la figura, afortunadament, no és necessari» [*Núvol*, 16 juliol 2015].

*

Gràcies a Jaume Fuster per les correccions.

Sumari

Apèndixs

[1]

Pequeño vals vienés

En Viena hay diez muchachas,
un hombro donde solloza la muerte
y un bosque de palomas disecadas.
Hay un fragmento de la mañana
en el museo de la escarcha.
Hay un salón con mil ventanas.
¡Ay, ay, ay, ay!
Toma este vals con la boca cerrada.

Este vals, este vals, este vals,
de sí, de muerte y de coñac
que moja su cola en el mar.

Te quiero, te quiero, te quiero,
con la butaca y el libro muerto,
por el melancólico pasillo,
en el oscuro desván del lirio,
en nuestra cama de la luna
y en la danza que sueña la tortuga.
¡Ay, ay, ay, ay!
Toma este vals de quebrada cintura.

En Viena hay cuatro espejos
donde juegan tu boca y los ecos.
Hay una muerte para piano
que pinta de azul a los muchachos.
Hay mendigos por los tejados.
Hay frescas guirnaldas de llanto.
¡Ay, ay, ay, ay!
Toma este vals que se muere en mis brazos.

Porque te quiero, te quiero, amor mío,
en el desván donde juegan los niños,
soñando viejas luces de Hungría
por los rumores de la tarde tibia,
viendo ovejas y lirios de nieve
por el silencio oscuro de tu frente.
¡Ay, ay, ay, ay!
Toma este vals del «Te quiero siempre».

En Viena bailaré contigo
con un disfraz que tenga

cabeza de río.
 ¡Mira qué orilla tengo de jacintos!
 Dejaré mi boca entre tus piernas,
 mi alma en fotografías y azucenas,
 y en las ondas oscuras de tu andar
 quiero, amor mío, amor mío, dejar,
 violín y sepulcro, las cintas del vals.
 [Federico García Lorca]

[2]

Take this Waltz

Now in Vienna there's ten pretty women
 There's a shoulder where death comes to cry
 There's a lobby with nine hundred windows
 There's a tree where the doves go to die
 There's a piece that was torn from the morning
 And it hangs in the Gallery of Frost

Aey, aey, aey, aey
 Take this waltz, take this waltz
 Take this waltz with the clamp on its jaws

Oh I want you, I want you, I want you
 On a chair with a dead magazine
 In the cave at the tip of the lily
 In some hallway where love's never been
 On a bed where the moon has been sweating
 In a cry filled with footsteps and sand

Aey, aey, aey, aey
 Take this waltz, take this waltz
 Take its broken waist in your hand
 This waltz, this waltz, this waltz, this waltz
 With its very own breath of brandy and death
 Dragging its tail in the sea

There's a concert hall in Vienna
 Where your mouth had a thousand reviews
 There's a bar where the boys have stopped talking
 They've been sentenced to death by the blues
 But who is it climbs to your picture
 With a garland of freshly cut tears?

Aey, aey, aey, aey

Take this waltz, take this waltz
Take this waltz it's been dying for years

There's an attic where children are playing
Where I've got to lie down with you soon
In a dream of Hungarian lanterns
In the mist of some sweet afternoon
And I'll see what you've chained to your sorrow
All your sheep and your lilies of snow

Aey, aey, aey, aey
Take this waltz, take this waltz
With its, I'll never forget you, you know
This waltz, this waltz, this waltz, this waltz
With its very own breath of brandy and death
Dragging its tail in the sea

And I'll dance with you in Vienna
I'll be wearing a river's disguise
The hyacinth wild on my shoulder
My mouth on the dew of your thighs
And I'll bury my soul in a scrapbook
With the photographs there, and the moss

And I'll yield to the flood of your beauty
My cheap violin and my cross
And you'll carry me down on your dancing
To the pools that you lift on your wrist
Oh my love, oh my love
Take this waltz, take this waltz
It's yours now, it's all that there is
[versió de Leonard Cohen]

[3]

Valset vienès

A Viena hi ha deu jovenetes
Hi ha una espatlla on la mort ve a plorar
Hi ha un saló amb nou-centes finestres
I un arbre on els coloms moriran
Hi ha un fragment de la matinada
que penja dins del museu
Ai, ai, ai, ai, aquest vals, aquest vals
Ballem aquest vals sense veu

T'estimo, t'estimo, t'estimo
 Al silló amb un llibre morint
 En un cau obscur ple de lliris
 Passadissos que l'amor no ha vist
 En un llit on la lluna ens estima
 I una llàgrima a terra al teu pas
 Ai, ai, ai, ai, aquest vals, aquest vals
 Ballem-lo amb els cossos trencats

Un vals, un vals, un vals, un vals
 Amb la seva olor de mort i licor
 Que mulla la cua en el mar.

Hi ha un concert de piano a Viena
 Que tu vas cantar com ningú
 Hi ha un bar on la gent ja no diu res
 Han caigut rendits per un blues
 Oh, però qui agafa la teva imatge
 Amb un marc de plors molt recents
 Ai, ai, ai, ai, aquest vals, aquest vals
 Ballem-lo que s'acaba el temps.

En un àtic on els nens jugaven
 On voldria que dormíssim junts
 En un somni hongarès a la tarda
 Emboirat per les pàl·lides llums
 Veuré què has lligat en el teu cor
 Un ramat d'ovelles i neu
 Ai, ai, ai, ai, aquest vals, aquest vals
 Diu «mai no t'oblido, amor meu»

Ballarem tots dos a Viena
 Aniré amb un riu per disfraç
 El gessamí a l'esquena
 La boca pel teu cos blanc

I enterraré el cor dins d'un àlbum
 Amb les fotos al mig d'un terreny
 Cridant per la teva bellesa
 Amb el meu violí i una creu
 I em duràs molt avall en la dansa
 I amunt fins a la teva mà
 Amor meu, amor meu, aquest vals, aquest vals
 Accepta'l, és tot el que hi ha.
 [versió de Jorcx]

[4]

Norma y paraíso de los negros

Odian la sombra del pájaro
sobre el pleamar de la blanca mejilla
y el conflicto de luz y viento
en el salón de la nieve fría.

Odian la flecha sin cuerpo,
el pañuelo exacto de la despedida,
la aguja que mantiene presión y rosa
en el gramíneo rubor de la sonrisa.

Aman el azul desierto,
las vacilantes expresiones bovinas,
la mentirosa luna de los polos.
la danza curva del agua en la orilla.

Con la ciencia del tronco y el rastro
llenan de nervios luminosos la arcilla
y patinan lúbricos por aguas y arenas
gustando la amarga frescura de su milenaria saliva.

Es por el azul crujiente,
azul sin un gusano ni una huella dormida,
donde los huevos de avestruz quedan eternos
y deambulan intactas las lluvias bailarinas.

Es por el azul sin historia,
azul de una noche sin temor de día,
azul donde el desnudo del viento va quebrando
los camellos sonámbulos de las nubes vacías.

Es allí donde sueñan los torsos bajo la gula de la hierba.
Allí los corales empapan la desesperación de la tinta,
los durmientes borran sus perfiles bajo la madeja de los caracoles
y queda el hueco de la danza sobre las últimas cenizas.

[Federico García Lorca]

[5]

Els negres (norma i paradís)

Odien l'ombra de l'au
sobre la plenamar de la galta blanca
el conflicte de llum i vent
en el saló de la neu freda.

Odien la sageta sense cos
el mocador exacte de l'arreveure
l'agulla que manté pressió i rosa
en el gramini rubor del somriure.

Estimen el blau desert
les vacil·lants expressions bovines
la mentidera lluna polar
la dansa corba de l'aigua en la riba.

Amb la ciència del rastre i del tronc
omplen de nervis lluminosos argila
i patinen lúbrics per aigua i sorres
tastant l'amarga frescor de llur mil·lenària saliva.

És pel blau cruixidor
blau sense un cuc ni una petjada dormida
on els ous de l'estruç eterns es queden
i deambulen intactes les pluges ballarines.

És pel blau sense història
blau d'una nit sense temor de dia
blau on el nu del vent va trencant
els camells somnàmbuls dels núvols buits.

Allà és on somnien els torsos sota la gola de l'herba.
Allà els corals emanen la desesperança de la tinta.
[versió de Lluís Llach]

[6]

Norma i paradís dels negres

Odien l'ombra de l'ocell
sobre la creixa de la galta blanquina
i el conflicte entre la llum i el vent
sobre l'alçada de la paret llisa.

Odien la fletxa sense cos
el mocador exacte de la partida
l'agulla que manté pressió i rosa
en el gramini rubor del somriure.

Estimen el blau desert,
la vacil·lant expressió bovina
la mentidera lluna dels Pols,
la dansa corba de l'aigua a la riba.

Amb la ciència del tronc i del rastre
omplen de nervis lluminosos l'argila
i patinen lúbriques per aigües i arenes
tastant la frescor amarga de llur mil·lenària saliva.

És per aquell blau que esclata,
un blau sense cap cuc ni cap petja adormida
on els ous dels estruços són eterns
i deambula intacta la pluja ballarina.

És per aquell blau sense història
un blau sense paraules però amb una ferida
un blau on el nu del vent va trencant
els camells somnàmbuls de la nuvolada buida.

És allí on somien els torsos sota la gola de l'herba.
Allí els coralls amaren la desesperació de la tinta,
els dorments esborren llurs perfils sota la madeixa dels caragols
i queda el buit de la dansa sobre la cendra extingida
[versió de Salvador Jàfer]

[7]

Ciudad sin sueño (Nocturno del Brooklyn Bridge)

No duerme nadie por el cielo. Nadie, nadie.
No duerme nadie.
Las criaturas de la luna huelen y rondan sus cabañas.
Vendrán las iguanas vivas a morder a los hombres que no sueñan
y el que huye con el corazón roto encontrará por las esquinas
al increíble cocodrilo quieto bajo la tierna protesta de los astros.

No duerme nadie por el mundo. Nadie, nadie.
No duerme nadie.

Hay un muerto en el cementerio más lejano
que se queja tres años
porque tiene un paisaje seco en la rodilla;
y el niño que enterraron esta mañana lloraba tanto
que hubo necesidad de llamar a los perros para que callase.

No es sueño la vida. ¡Alerta! ¡Alerta! ¡Alerta!
Nos caemos por las escaleras para comer la tierra húmeda
o subimos al filo de la nieve con el coro de las dalias muertas.
Pero no hay olvido, ni sueño:
carne viva. Los besos atan las bocas
en una maraña de venas recientes
y al que le duele su dolor le dolerá sin descanso
y al que teme la muerte la llevará sobre sus hombros.

Un día
los caballos vivirán en las tabernas
y las hormigas furiosas
atacarán los cielos amarillos que se refugian en los ojos de las vacas.

Otro día
veremos la resurrección de las mariposas disecadas
y aún andando por un paisaje de esponjas grises y barcos mudos
veremos brillar nuestro anillo y manar rosas de nuestra lengua.
¡Alerta! ¡Alerta! ¡Alerta!
A los que guardan todavía huellas de zarpa y aguacero,
a aquel muchacho que llora porque no sabe la invención del puente
o a aquel muerto que ya no tiene más que la cabeza y un zapato,
hay que llevarlos al muro donde iguanas y sierpes esperan,
donde espera la dentadura del oso,
donde espera la mano momificada del niño
y la piel del camello se eriza con un violento escalofrío azul.

No duerme nadie por el cielo. Nadie, nadie.
No duerme nadie.
Pero si alguien cierra los ojos,
¡azotadlo, hijos míos, azotadlo!

Haya un panorama de ojos abiertos
y amargas llagas encendidas.

No duerme nadie por el mundo. Nadie, nadie.
Ya lo he dicho.
No duerme nadie.
Pero si alguien tiene por la noche exceso de musgo en las sienes,

abrid los escotillones para que vea bajo la luna
 las copas falsas, el veneno y la calavera de los teatros.
 [Federico García Lorca]

[8]

Ciutat sense son (Nocturn del Brooklyn Bridge)

Ningú no dorm al cel. Ningú, ningú.
 Ningú dorm.
 Les criatures de la lluna ensumen i ronden les cabanes.
 Vindran les iguanes vives a mossegar els homes sense somnis
 i el que fuig amb el cor trencat trobarà per les finestres
 l'incrèible cocodril quiet sota la tendra protesta dels astres.

Ningú no dorm al món. Ningú, ningú.
 Ningú no dorm.
 Hi ha un mort al cementeri més llunyà
 que ja fa tres anys que es queixa
 perquè duu al genoll un paisatge dessecat
 i el nen que enterraren aquest matí plorava tant
 que van haver de cridar els gossos perquè callés.

No és un somni la vida. Alerta! Alerta! Alerta!
 Rodolem per les escales per a menjar-nos la terra humida
 o pugem fins al moll de la neu amb el cant de les dàlies mortes.
 Però no hi ha ni oblit ni somni:
 carn viva. Els besos lliguen les boques
 en un garbuix de venes recents
 i a qui li dol el dolor li doldrà sense descans
 i el que tem la mort la durà damunt els múscles.

Un dia
 els cavalls viuran a les tavernes
 i les formigues furioses
 atacaran els cels engroguits que es refugien als ulls de les vaques.
 Un altre dia
 veurem la resurrecció de les papallones dissecades
 i encara caminant per un paisatge d'esponges grises i vaixells muts
 veurem brillar l'anell i ens rajaran roses de la llengua.

Alerta! Alerta! Alerta,
 els qui guarden encara petges d'arpa i aiguat!
 Aquell xicot que plora perquè no coneix la invenció del pont
 o aquell mort que ja no té res més que el cap i una sabata,

cal dur-los al mur on iguanes i serps esperen,
 on espera la dentadura de l'ós,
 on espera la mà momificada del nen
 i la pell del camell s'estarrufa amb un violent calfred blau.

Ningú no dorm al cel. Ningú, ningú.

Ningú no dorm.

Però si algú tanca els ulls,

assoteu-lo, fills meus! assoteu-lo!

Que hi hagi un panorama d'ulls oberts

i amargues nafres enceses.

Ningú no dorm pel món. Ningú. Ningú.

Ja ho he dit.

Ningú no dorm.

Però si algú té a la nit excés de molsa a les temples,

obriu els escotillons perquè vegi sota la lluna

les copes falses, el verí i la calavera dels teatres.

[versió de Salvador Jàfer]

V

En memòria de García Lorca

Ballarí, ballador,
si la mar sota una murtra
posava el cap dins les mans,
¿què faries, ballarí?
-Colliria llavors seques
i a dins una botella
les faria sonar.

I si sentissis l'aurora
que va i ver per un palau,
¿què faries, ballarí?
-Colliria flors de plàtan
i pensaria en el cant d'una nau.

I si un dia no ballava
l'aigua dins les teves mans
¿què faries, ballarí?
-Encendria el meu llit
i deixaria els meus peus
a vorera de mar.

BLAI BONET, *Cant Espiritual*, 1953